

РОЗДІЛ II. ПРОБЛЕМИ ПЕДАГОГІКИ ВИЩОЇ ШКОЛИ

УДК 378.14:741/744

Микола Жулінський

Сумський державний педагогічний
університет імені А. С. Макаренка

ORCID ID 0000-0003-1566-4259

DOI 10.24139/2312-5993/2019.05/082-094

РОЛЬ НАУКИ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА В ПЕДАГОГІЧНОМУ ЗАКЛАДІ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Сьогодні наука знаходиться в центрі уваги суспільства. Від її розвитку залежить наше благополуччя. Без надійної матеріально-технічної бази неможливе задоволення ані матеріальних, ані духовних потреб людини. Але чи є наука панацеєю від усіх проблем? Який зв'язок між наукою і духовним розвитком людини? Як вона впливає на зміст життя і чи здатна досягти істини? Чому при значному поліпшенні умов людського життя стрімко розвивається духовна криза? Чому на тлі «прогресивної освіти» прив'язаність людини до задоволення тілесних бажань витісняє смислові орієнтири? Яка роль науки в навчально-виховному процесі майбутніх громадян і фахівців образотворчого мистецтва, і чи здатне мистецтво зміцнити духовне середовище суспільства, і практично вплинути на наше життя? У статті робиться спроба коротко схарактеризувати роль і місце науки при вивченні предметів образотворчого мистецтва у педагогічному закладі вищої освіти, її вплив на процес вільної творчості і на еволюційний розвиток людства.

Ключові слова: мистецтво, розум, наука, інтелектуальна творчість, художня творчість, висока культура, креатив, свідомість, духовність.

Постановка проблеми. Ми стільки всього пережили в зовнішньому житті, що в душі вже ніхто ні в що не вірить. Взаємодія між духовним і матеріальним набула трагічного характеру. Здатність сучасної людини розуміти значення культури підірване. Відбувається незворотна мутація в свідомості людини по відношенню до мистецтва. Культура знаходиться на стадії самознищення. Повністю оволодівши умами людей в усіх сферах діяльності, наука витіснила з першого плану філософію, мистецтво, поезію та літературу і стала символом цивілізації. Відкриваючи за допомогою інтелекту об'єктивні закони природи, які дозволяють якнайліпше пристосуватися до умов життя, людство побачило в розумі панацею до вирішення всіх своїх проблем і повністю зосередилося на інтелектуальній творчості. Виховання всесторонньо розвинутих високоосвічених фахівців поступилося місцем механічному засвоєнню знань, орієнтованому на матеріальні вигоди. В освіті запанувала ринкова психологія. Виховуючи молодих спеціалістів як інтелектуальних високорозвинених пристосуванців, педагогіка звузила свої

задачі до утилітарних і обмежилась сьогоденними потребами. Нездатність молодих фахівців вибудувати свою життєву перспективу робить їх пасивними споживачами чужих надбань. Використання науки, як критерію педагогічної майстерності, особливо в закладах освіти мистецького спрямування, примітивізує навчальний процес, звужує бачення і шкодить цілісному розвитку особистості. Наукова діяльність викладачів мистецьких кафедр педагогічних закладів вищої освіти стала основним мірилом їх кваліфікаційного рівня, тоді як художня творчість розглядається як щось, що не варте уваги й робиться лише для власного задоволення. Такий погляд на виховний процес майбутніх фахівців образотворчого мистецтва дивує своєю недалекоглядністю й вимагає якнайширшого обговорення.

Аналіз актуальних досліджень. Художниками, науковцями і теоретиками мистецтва був досконало вивчений і детально проаналізований процес створення художніх творів, узагальнені естетичні категорії прекрасного, визначені функції мистецтва, і сформовані закони композиції. Наукове мистецтвознавство, яке займається проблемами розвитку мистецтва і його функціональністю, об'єднує навколо себе цілі галузі інших наук, таких як: психологія, фізіологія, естетика, соціологія, поетика, семіотика, культурологія, геометрія, фізика, медицина, математика та інші. Здається, що після такого прискіпливого різностороннього аналізу мистецтва, процесу художнього мислення і творчого відтворення навколишнього світу, художникам можна було б із легкістю створювати геніальні твори, але цього не відбувається і мистецтво до цих пір залишається непізнаним, тому що, по-перше, світ пізнається через таємницю індивідуального і, по-друге, в основі будь-якого художнього твору лежить непідвладна інтелекту духовність. «Де дух не водить рукою митця, там немає мистецтва», – сказав колись Леонардо да Вінчі. Сьогодні проблемами духовного та практичного аспекту мистецтва займаються багато відомих зарубіжних та вітчизняних художників, мистецтвознавців і філософів, таких як: Х. Ортега, А. Швейцер, Б. Хогарт, Д. Горбачов, О. Зайцев, Л. Левчук та інші.

Мета статті: Культурний рівень суспільства неухильно падає. Мистецтво втрачає свою високе призначення і поступово переорієнтовується на креатив. Такі духовні почуття, як совість, провина, каяття, віра, надія і любов стали анахронізмами. Розум, перетворюючись на маніпулятивний інтелект, притуплює відчуття людей про об'єктивний світ і про безпеку нашого існування. Покалічена, занехаяна і випотрошена технікою природа втрачає духовність і перетворюється на безлику територію. Заклопотана сьогочасними турботами людина стає нездатною до самопізнання й не

цікавою для самої себе. Духовний простір суспільства катастрофічно звужується, що негативно впливає на творчий потенціал індивідів. Неспроможність віднайти свій власний творчий шлях призводить до повної духовної залежності від інших, і, як наслідок, до духовної деградації особистості. Загіпнотизовані наукою інститути культури стають меншовартісними і втрачають свою корисність для всебічного розвитку суспільства. Тотальний практицизм бере гору над здоровим глуздом і робить людину, за висловом німецького і американського філософа та соціолога Герберта Маркузе одновимірною, діяльність якої обмежується лише прагненням матеріального достатку (Маркузе, с. 85). Питання «бути чи мати?» одновимірна людина розв'язує на користь «мати». Раціоналізація мислення відсунула культуру на задній план. Вилучення мистецтва з широкого вжитку, наносить непоправиму шкоду духовній природі людини, породжує різноманітні неврози, робить її психічно недовершеною і негативно впливає на соціальне середовище. Порушення рівноваги між духовним і матеріальним аспектами людини руйнує її цілісність і загрожує фізичному існуванню. Світ пізнається через органи відчуття і щось по-справжньому зрозуміти можна лише об'єднавши чуттєве і логічне, як рівноправне в сфері єдиного. Утвердження верховенства науки в мистецтві і спрямування творчості в русло доцільності сковує духовну свободу митця і примітивізує творчий процес. Виходячи з розуміння того, що світ творимий, показати важливість мистецтва в житті людини, його унікальність і неперевершеність як у духовному, так і в матеріальному житті суспільства.

Виклад основного матеріалу. Людина – надзвичайно складна духовно-тілесна істота, зрозуміти яку можливо тільки розглядаючи її як єдиний організм. «Вона не частка світу, а цілісний малий всесвіт одного з космосом складу, – писав М. Бердяєв. – Не розуміючи своєї природи, ми не здатні зрозуміти світ. Усі спроби зовнішнього пізнання світу без заглиблення в людину давали лише поверхневі знання. Занурення в себе – це шлях до душі, шлях позбавлення зовнішньої ілюзії і виявлення суті речей» (Бердяєв, 2016, с. 56).

Дослідженню стану сучасної людини та впливу на неї соціуму присвятили свої праці такі визначні філософи і соціологи світу, як іспанський соціальний філософ Хосе Ортега-і-Гасет в своїй праці «Бунт мас», американський філософ Е. Фромм у праці «Бути чи мати?», німецький і американський філософ, соціолог і культоролог Герберт Маркузе у своїй праці «Одновимірна людина», український філософ С. Дацюк та інші. Дослідивши матеріальний та духовний рівні сучасного суспільства, вони

прийшли до спільних висновків; сучасна людина має психологію «розбещеної дитини», яка звикла жити на всьому готовому, невимоглива до себе і до інших, але з великими претензіями до держави. Мінімальне накопичення знань і висока інформованість зробили її «всезнайкою», яка на всьому розуміється, усім старається давати поради і не бажає розвиватися, вважаючи свої знання достатніми для комфортного існування. Така людина всюди бачить тільки себе і нічого окрім себе. «Інтелектуальний герметизм» звужує її світосприйняття, відчужує від інших, робить замкнутою і егоїстичною. Панування матеріальних мотивів над духовними призвело до викривленого розуміння освіти, що спонукає молодих людей не до пізнання, а лише до механічного засвоєння мінімальних знань, необхідних для успішного облаштування в соціумі. Молода людина прагне на ринку праці якнайдорожче продатися, урахувуючи свою освіту, кваліфікацію і професійний досвід. Вона вимушена відмовлятися від свого «Я» і постійно змінюватись згідно з ринковими вимогами – «я такий, який вам потрібен». Погоня за багатством зробила її байдужою до свого ближнього, до своєї історії і до своєї культури. Ціллю життя для багатьох став анархо-радикальний гедонізм – розбагатіти будь-яким шляхом, нехтуючи законами і моральними цінностями. Навіть самодостатня культурна людина, життєдіяльність якої спирається на внутрішні духовні потреби, під дією зовнішніх соціальних норм нестримно еволюціонує в людину цивілізовану, для якої принципи «розуму», «справедливості», «хороших навичок», «дотримання прав людини» і «безпеки», стають головними. Відбувається незворотній перехід від культури до цивілізації, від творчості до окостеніння, від духовних звершень до механічної роботи. Спустошеній, надто матеріалізованій душі мистецтво не потрібне, а тому утверджується думка, що мистецтво безкорисне для суспільного розвитку, не має цілі і існує само для себе. Мрія втратила духовну легкість і опустилася до рівня тілесних потреб. Високе духовне і моральне життя стало матеріально неvigідним. Попавши під прес обставин, людина втрачає волю, стає байдужою і нездатною до самостійних дій. Інфікована машинним виробництвом, вона позбувається індивідуальності і перетворюється на «одновимірною» члена суспільства, яке на всіх парах прямує до «Країни щастя». Залежність від доцільності призвела до примирення антагонізмів між добром і злом, між природою і технікою, між середньою одновимірною людиною і індивідуальністю. Стрімкий розвиток науки укріпив віру людини в її всемогутність, а науково-технічний прогрес виховав задоволеного своїм положенням сучасного прикованого невидимим мотуззям до машин і тотально залежного від об'єктивних законів

раба. Пасивне відношення до всього, що не приносить прибутків породило негативне ставлення до високої культури і до мистецтва, а заодно і до творчої інтелігенції. Елітна культура, яка відкриває надзвичайну висоту – «вертикаль» – людську трансцендентність, просвітлення, очищення, духовність і прогрес, і висуває низку високих вимог до особистості, потребує певних духовних зусиль для осмислення змісту життя, на яке в одновимірній людини не вистарчає ні фізичних, ні духовних сил. Інтелектуальна перенапруга і інтенсивний рівень експлуатації людини машиною зробили її кволою в усіх відношеннях. Втомлена життєвими проблемами, вона шукає душевної розрядки, яка не вимагає великої духовної напруги. Легка до сприйняття і, як правило, нав'язана згори масова культура, підмінюючи реальне життя світом ілюзій або безсоромним підгляданням (відпочинок, вечірки, одруження, сімейні чвари відомих людей тощо), повністю задовольняє ці потреби. Особливо варто виділити удавано оптимістичну субкультуру і антикультуру (хворобу сучасного суспільства), яка, як правило, руйнує національну культуру і служить окремій групі матеріально зацікавлених людей. Вона завжди знаходиться в конфлікті до високої культури. Замість пропаганди краси, добра і гарних почуттів антикультура демонструє міщанство, аморальність, секс, насилля і жорстокість. Через постійні звернення до теми смерті, некрофілії, романтизації злочинців, демонстрації фільмів жахів, трилерів і бойовиків, вона вилучає людське з людини, вражає зсередини її дух і служить інструментом руйнування усталених моральних і духовних цінностей. Філософським підґрунтям антикультури виступає «естетика ескапізму», тобто, «сублімація почуттів в несправжнє», свідомо відвертаючи споживачів від протиріч реального буття й направляючи до підфарбованого яскравими кольорами віртуального світу. Комерціалізація культури призвела до того, що комерційні ділки стали вищими поціновувачами мистецтва і нав'язують митцям свої смаки, спрямовуючи вільну творчість на креатив, де внутрішній зміст підмінюється логікою ринку. Духовна творчість втратила своє соціальне значення. «У період німоти і сліпоти люди найбільшого значення надають зовнішнім успіхам і потребують лише матеріальних благ, – писав В. Кандинський. – Усе інше їх мало турбує». Наука, прагнучи заключити весь світ в інтелектуалізовані закони, висновки й системи, ефективно використовує свої знахідки для покращення матеріальних умов людини. Оперуючи наслідками, вона спрямовувала рух нашої цивілізації в бік, протилежний напрямку еволюційних процесів. Людський розум, за допомогою науки, значно поліпшив наші умови існування і це безсумнівно, але маючи обмежені

можливості, він не здатний оволодіти плинністю життя і кардинально його змінити, тому що основною його властивістю, як доводить Шри Ауробіндо, є принцип розділення (Сатпрем, 1992, с. 175). Сьогодні людина знаходиться в зоні небезпеки, вона заблукала в лабіринті внутрішніх проблем і протиріч. І. Кант, А. Шопенгауер, Ф. Ніцше, З. Фрейд, А. Бергсон, Ж.-П. Сарт, А. Камю та інші, прийшовши до висновку про обмежені можливості розуму в пізнанні світу, радять зробити переоцінку феномену людського існування та буття світу. Англійський філософ Бернар Рассел, досліджуючи духовно-інтелектуальний і моральний клімат сьогодення суспільства, виголосив нещадно справедливі слова: «Людство під керівництвом дурнів і за допомогою винахідливо розумних рабів зайняте великою справою підготовки свого особистого знищення». Аналізуючи слова великого філософа, можна дійти висновку, що і «дурнів», і «розумних рабів» у підготовці особистого знищення об'єднує одна спільна риса – бездуховність. Доля світу, як доводить Бернар Рассел, сьогодні залежить не від науки та економіки, не від масової інтелектуалізації суспільства, не від виховання нових «вундеркіндів», які наситять життя новими фантастичними машинами, які будуть за нас виконувати всю роботу, а від духовного розвитку людини. Український філософ Сергій Дацюк, досліджуючи духовну ситуацію в Україні, говорить, що для успішного функціонування країни повинен існувати духовний простір, який стимулював би збереження таких вищих духовних цінностей людини, як совість, честь, віра, любов, відчуття провини і справедливості. Без духовного суверенітету країна не має самостійного бачення й не може довго існувати. Народ, який уміє тільки запозичувати чужі еталони, зразки, норми, ніколи не зможе стати вільним; він або завойовується, або йде в добровільне рабство, або зникає. Духовність катастрофічно швидко зникає з мови, яка бездумно наповнюється різними спрощеннями, скороченнями і іншомовними з незрозумілим для нас внутрішнім змістом словами. Переповнена й затуманена чужою ментальністю принижена українська душа, втрачаючи ясність бачення, деградує. Духовний простір не відтворюється в освіті. Чужі освітні практики, теорії і різні запозичення продукують духовних калік з інтерпретивним мисленням і обмеженими творчими здібностями. Наші бездуховні політики не здатні виробити на власних засадах довготривалу стратегію держави для колективних перетворень фундаментального рівня й потонули в актуальності сьогодення, а бездуховне населення неспроможне еволюціонувати в дієздатну громаду. Насаджувана позитивістська філософія і анархо-гедонізм стають панівними в суспільстві й підривають усі соціальні інститути, від

родини до армії, від держави до суспільства і підприємництва. Громадянам нав'язується широкий вибір штучних насолод, які відволікають їх від життєво важливих проблем, повністю поглинаючи вільний час. Людина перестає розуміти себе і своє призначення. Підміна духовних понять інтелектуальними переорієнтовує її психіку з області вищих цінностей в область утилітарних. Нерозвиненість індивідуального духу виражається в ототожненні себе винятково із зовнішньою людиною, вузько орієнтованою на соціальне середовище. Це робить її легко керованою і не здатною дотримуватись загальнолюдських моральних норм і принципів.

Уперше про мистецтво, як засіб розширення свідомості, сказав Платон більше двох тисяч років тому. Митці епохи Відродження, прагнучи відділити мистецтво від ремесла, наповнили його наукою. Єдність інтелекту й духу дали могутній поштовх до розвитку мистецтва. Людський геній піднявся до невидимих раніше вершин, але разом із цим це стало початком занепаду мистецтва, так як наука, розповсюдивши свою владу на творчість, скувала свободу духу. Мистецтво почало втрачати свої позиції як засіб пізнання світу і до кінця XIX сторіччя поступово виродилося в натуралізм, тоді як наука, потужно впливаючи на умови життя, повністю оволоділа умами людей. Новітні відкриття у філософії в кінці XVIII на початку XIX сторіччя довели обмеженість інтелекту в пізнанні світу. Філософія ірраціоналізму доказала нездатність розуму змінити життя, що, з одного боку, призвело до втрати людиною психічної рівноваги й посіяло в душах невпевненість і зневіру до науки, а з іншого – звільнило художника від раціональних обмежень. Художник занурюється в себе і прагне в глибинах своєї свідомості віднайти істину життя і смерті. Прорвавши матеріальну оболонку видимого світу, мистецтво вийшло на новий рубіж свого розвитку. Художник вважає себе інструментом, засобом безпосереднього пізнання вищої Реальності. Він вільний. Він не хоче нічого нікому пояснювати і як може відстоює своє право на свободу творчості, оскільки відчуває, що всяке пояснення перекриває канал чистих вібрацій. Відмовившись від інтелектуального осмислення творчості, художник втратив орієнтири і в мистецтві запанував хаос. Відмежована від психічних переживань художня творчість перестала бути емоційно привабливою і стала незрозумілою широкому загалу людей. Не маючи духовної підтримки суспільства, художник зробився ізгоем і випав із науково-технічного прогресу. Мистецтво, як і наука, є інструментом пізнання світу, але за особливими тільки йому притаманними законами. Переповнене новими ідеями, концепціями й формами, які виходять за

межі розуміння сучасників, воно є цінним матеріалом для еволюційного розвитку людства, але тільки тоді, коли стане зрозумілим. Сьогодні, за словами Бьорна Хогарта, перед наукою стоїть титанічна задача – пояснити та усвідомити сучасне мистецтво, концептуально переосмислити, вернути до нього повагу суспільства, розробити сучасну зрозумілу термінологію, показати культурну необхідність у художниках, що дасть можливість розширити суб'єктивні пошуки митців до соціального масштабу й відновити їх здатність володіти собою. Прагнучи утвердити нові, нетрадиційні начала та оновити художні форми, сучасне мистецтво розвивається чисто інтуїтивно. Ці пошуки навмання дають підстави деяким «світилам» від науки звинувачувати художників у невігластві, забуваючи при цьому, що Архімеду для того, щоб вигукнути «Еврика», спочатку потрібно було залізти у ванну, а Ньютону – отримати удар яблуком по голові, щоб відкрити закон земного тяжіння. Як можна накреслити програму, вивести закони, правила і категорії для мистецтва, якого ще ніколи не було? Це подорож у країну, якої не існує. Наука здатна узагальнити духовні поривання людини і втілити їх у практичне життя, але вже тільки після того, як вони самі матеріалізувались. Не маючи свободи творчості, вона діє в межах доступного й неспроможна вийти за його межі. Наука легко контролюється, передбачається і прогнозується. За допомогою знань, вона доступна широкому загалу людей, що робить її легкою для сприйняття і до використання іншими. Обмежена в духовній свободі наука з успіхом компенсує матеріальними благами, вилученими з навколишнього світу. Являючи собою довгий ланцюг, наука є продовженням колективних досягнень попередніх поколінь, тоді як мистецтво суб'єктивне. Це занурення в себе, постійні пошуки і помилки, постійна невизначеність і постійне відкидання старого для пошуків нової гармонії. Мистецтво символічне. Воно неспроможне швидко донести істини вищої реальності до широкого загалу і практично змінити життя, і в цьому його слабкість. Але мистецтво здатне зруйнувати духовні обмеження, зробити людину вільною від внутрішніх комплексів, відчинити двері у світ невідомого й розширити свідомість, тобто дати поштовх до інтелектуального осмислення нового. Вільна творчість відбувається на тому плані буття, до якого науці немає доступу, і це не фантазії хворобливого розуму, як нам старається піднести позитивістська філософія, а пошук сокровенного, відкриття невідомого, спроба зрозуміти себе, щоб краще зрозуміти світ. Творчість завжди первина, хвороблива і трагічна по своїй суті, тоді як знання – це пізнання того, що вже існує, до чого людина

змогла б прирівняти свої відчуття. Сучасне мистецтво не має орієнтирів. Хаос, який панує в ньому, призвів до падіння професійної майстерності і до багатьох безвідповідальних спекуляцій навколо нього. Сьогодні не тільки середній людині, а навіть знавцям важко відділити справжнє мистецтво від підробки. Мистецтво надзвичайно складне. Це найбільш невловима загадка з усіх видів людської діяльності. За період свого існування людина пройшла через багато випробувань. Війни, революції, релігії, наука – усе не те. Ми завершуємо руйнування нашого матеріального світу, але так і не наблизилися до влади над ним. Ріки і озера, луки і поля стають духовно порожніми. Внутрішньо випотрошена й зовнішньо покалічена природа вже не викликає в нас ані любові, ані естетичних почуттів. Як нам оволодіти нашим прекрасним світом, не руйнуючи його? Як досягти соціальної гармонії? Як використати наш розум, щоб зберегти світ і уникнути самознищення? (Андрєєв, 1992, с. 13). Релігія працює над духовним самовдосконаленням людини, але тільки для того, щоб гарно облаштуватися на небесах. Наука, законсервована науковими знаннями, не здатна дати відповідь на найелементарніші питання – Хто ми? Куди йдемо? Чому ми повинні робити добро, коли робити зло нам подобається більше? (Андрєєв, 1992, с. 429). Передбачаючи вичерпність природних запасів, наука розробляє різні проекти майбутнього суспільного облаштування: «Штучний інтелект», «Золотий мільярд», «Секретаційна депопуляція», «Духовно-екологічна цивілізація» та інші форми «суспільного щастя». «Скрижалі Джорджії» – відкритий маніфест «надзвичайно гуманної» майбутньої цивілізації з конкретними рекомендаціями, у якій вистачає місця лише півмільйону людей, по-справжньому налякали людство. Що це – відкрита погроза земній цивілізації чи заклик до дії? Ф. Достоевський, досліджуючи психологію людини, дійшов висновку: щоб змінити життя, людина повинна змінитися фізично. В. Вернадський, розглядаючи еволюцію життя, вірив що людина стане безсмертною, але не за допомогою науки, а тільки тоді, коли позбудеться у своїй природі рослинних і тваринних залишків. Г. Маркузе бачить вихід із кризи людства в розумному плануванні. Е. Фромм пропонує вдосконалити людину за допомогою нової моралі і створити. Гуманітарну науку про Людину, яка допомогла б відмовитися від хворобливої жадоби до накопичення. К. Ціолковський, виходячи з розуміння обмеженості природних запасів, дав поштовх до освоєння космосу. Радянська влада, знищивши приватну власність, багато зусиль доклала до того, щоб виховати людину з новою свідомістю, але сама будучи бездуховною, не

змогла нейтралізувати потяг людини до багатства і зазнала невдачі. Проживши сімдесят років у злиднях, люди знехтували вищими моральними цінностями і, не думаючи про наслідки, стрімголов кинулись ділити створені попередніми поколіннями матеріальні набутки.

Найдовершенішим інструментом пристосування до земних умов є розум. У прагненні до пізнання він нестримний. Його інструментом є логіка із залізним принципом доцільності. Але розум – це чисто людський діапазон свідомості, який ефективно може діяти лише в межах, які обмежуються його баченням (Андрєєв, 1992, с. 50). Він мислить сферично. Дорога, яка веде до матеріального щастя, є одночасно дорогою до матеріальної смерті. Розум поза добром і злом. Накопичуючи факти, наука виводить із них закономірності, які допомагають людині краще облаштуватися в житті, але вона мало переймається наслідками, залишаючи їх осмислення на потім. Не знаючи істини, наука може викликати такі потужні сили, з якими людина не здатна буде справитись, і які б програми вона не пропонувала, вони все одно приведуть нас до незворотних процесів, за якими в людства не буде майбутнього. Сьогодні ми живемо в часи великої небезпеки. Наука добралася до основ матеріального світу, а земна цивілізація накопичила таку велику кількість технічних засобів і зброї, що може знищити себе в будь-який час. Великі мудреці радять поспішати й зосередити увагу людства не на матеріальних благах, а на розширенні свідомості. Їх розуміння еволюції виходить за межі матеріалістичного бачення і стосується не морального вдосконалення людини, а очищення духу від важких вібрацій нижчого рівня (Сатпрем, 1992, с. 75). Світ постійно змінюється, він творимий і людина зі споживача й руйнівника довкілля повинна стати співтворцем природи. Це творчий процес і вимагає духовного росту кожної окремо взятої людини. Мистецтво, як акт вільної творчості, відіграє найважливішу роль у цьому процесі, оскільки допомагає наповнити людську свідомість духовністю й відчувати вищу гармонію світу. «Це не створення нового культурного продукту, а потрясіння, підйом людської свідомості до іншого вищого життя, до нового буття» (Бердяєв, 2016, с. 47). Важливо розділяти інтелектуальну й художню творчість. Наукове бачення простирається тільки на матерію. Будучи цілеспрямованою, інтелектуальна творчість обмежена в своєму пізнанні світу, а тому не здатна охопити всю складність життя, що робить її небезпечною, тоді як художня творчість – не запламована хватанням і вільна. Художник раніше інших здатний відчувати вищу Істину, але він не здатний її пояснити, а тому для практичного розуму високе мистецтво й висока культура залишаються незрозумілими. Скорочується викладання мистецтва у шкільних

зкладах, вилучаються гуманітарні і культурологічні предмети з вищої школи, знижується фінансування на культуру. Суспільство, захоплене тотальним анархо-гедонізмом, перейшло від накопичення матеріальних благ, до накопичення розкоші. У його нестримному бігу вже явно відчувається духовне виродження цивілізації.

Висновки. Людина, як духовно-тілесна істота, пізнає світ за допомогою інтелекту і духу. Розмежування єдності духовного й інтелектуального пізнання є основною проблемою нашої цивілізації. Сила інтелекту полягає в тому, що наука дає можливість впорядкувати наше життя і найліпше пристосуватись до умов існування, але вона не знає істини і в цьому її небезпека, тоді як сила мистецтва – в можливості одухотворити людину, вийти за межі інтелекту, наповнити життя новими ідеями й розширити бачення світу, але будучи не здатним пояснити свої відчуття, воно так і залишається на рівні відчуттів і не має практичного використання.

Сучасне суспільство, заколисане матеріальними благами, знаходиться в духовній клітці, з якої, здається, немає виходу. Мистецька освіта, інфікована науковістю, втратила своє соціальне призначення, а тому виставкова діяльність викладачів та студентів перестала бути об'єктом досліджень і залишається поза увагою педагогічної критики. Можливо, на сьогоднішній день тільки високе мистецтво здатне відкрито поставити нагальні питання, які стосуються істинної природи людини і її майбутнього, але його осмислення боягузлива наука, керуючись наслідковими принципами, відкладає на потім, коли назбирає достатньо фактів, тоді як духовні запити сьогодення, це, насамперед, не осмислення історії, яка відійшла в минуле, а розуміння плинності життя. І це творчість, яка вимагає від науковців піднятися до рівня художника, якому, як ніколи, потрібна інтелектуальна підтримка. Дух є локомотивом освоєння світу і це визнають усі. А тому наука, з її методами пізнання світу, не може бути мірилом творчості. Звичайно, мистецтво минулого, яке життя вже реалізувало, вимагає свого узагальнення, але сучасне мистецтво вимагає його набагато більше, тому що це наше бачення, наша безпека і наше майбутнє. Спрямована на креатив творчість є черговою спробою комерціалізації мистецтва, перетворення його на засіб накопичення матеріальних благ, щоб вкотре відвернути увагу людини від самої себе, підмінити справжнє розуміння мистецтва й опустити його до рівня прикраси. Щоб відновити авторитет мистецтва в суспільстві, наповнити живим змістом еволюційний поступ суспільства, зупинити руйнацію природи, наповнити науку духовністю і спрямувати її на гармонійне освоєння світу, осмислення виставкової діяльності повинно стати невідкладною справою сьогодення, а

художня освіта з вивчення художнього ремесла перетвориться на лабораторію сучасного мистецтва, у якій наука, змирившись зі своєю пихатістю, займе належне їй місце, а вільна творчість набуде дієвого змісту. У Національній спілці художників України існує практика постійного оновлення мистецьких пошуків, при якій право на участь у виставках мають твори, виконані не пізніше останніх двох років, що повинно позитивно впливати на звільнення свідомості від художніх стереотипів. Але система художньої освіти з її пріоритетом науковості, самоусунення педагогічної критики від творчого осмислення студентських творчих пошуків, залишається глухою до потреб сьогодення і спрямовує творчу енергію майбутніх митців не до суб'єктивних творчих одкровень, а до створення художнього продукту, розрахованого лише на пасивне милування, що в підсумку робить їх малопідготовленими до майбутнього творчого життя.

ЛІТЕРАТУРА

- Маркузе, Г. *Одновимірна людина* (Marcuse, G. *One-dimensional man*).
Бергсон, А. *Творча еволюція* (Bergson, A. *Creative evolution*).
Сатпрем (1992). *Шри Ауробіндо, або подорож свідомості*. Алетейя (Satprem (1992). *Sri Aurobindo, or a journey of consciousness*. Altaiya).
Ортега-і-Гассет, Х. (1992). *Бунт мас*. М.: Мистецтво (Ortega-i-Gasset, H. (1992). *Mass rebellion*. М.: Art).
Ортега-і-Гассет, Х. (1992). *Дегуманізація мистецтва*. М.: Мистецтво (Ortega-i-Gasset, H. (1992). *Dehumanization of art*. М.: Art).
Бердяєв, М. (2016). *Зміст творчості*. АСТ (Berdiaiev, M. (2016). *The content of creativity*. AST).
Андрєєв, Д. (1992). *Троянда світу*. М.: Інший світ (Andrieiev, D. (1992). *Rose of the world*. М.: Another world).
Дацюк, С. Стаття для газети «Правда України» (Datsiuk, S. Article for the newspaper "Pravda Ukrainy").

РЕЗЮМЕ

Жулинский Михаил. Роль науки при изучении изобразительного искусства в педагогическом учреждении высшего образования.

Сегодня наука находится в центре общественного внимания. От ее развития зависит наше благополучие. Без надежной материально-технической базы невозможно удовлетворение ни материальных, ни духовных потребностей человека. Но есть ли наука панацеей от всех проблем? Какая связь между наукой и духовным развитием человека? Как наука влияет на содержание жизни и способна ли постичь истину? Почему при значительном улучшении условий человеческой жизни стремительно падает духовность? Почему на фоне «прогрессивного образования» привязанность человека к удовлетворению телесных желаний вытесняет смысловые ориентиры? Какова роль науки в учебно-воспитательном процессе будущих граждан и специалистов изобразительного искусства и способно ли искусство укрепить духовную среду общества и практически повлиять на нашу жизнь? В статье делается попытка кратко охарактеризовать роль и место науки при изучении предметов изобразительного искусства в высшем учебном заведении

художественного направления, а также ее влияние на процесс свободного творчества и эволюционное развитие человечества.

Ключевые слова: искусство, ум, наука, интеллектуальное творчество, художественное творчество, высокая культура, креатив, сознание, духовность.

SUMMARY

Zhulinskyi Mykhailo. The role of science in the study of art in a pedagogical higher education institution.

Today science is in the center of public attention. Our well-being depends on its development. Without a reliable material and technical base, it is impossible to satisfy either the material or spiritual needs of a person. But is science a cure for all problems? What is the relationship between science and human spiritual development? How does science affect the content of life and can it comprehend the truth? Why, with significantly improved conditions of human life, spirituality is rapidly falling? Why, against the background of "progressive education", the attachment of a person to the satisfaction of bodily desires suppresses semantic orientations? What is the role of science in the educational process of future citizens and specialists of fine arts and can art strengthen the spiritual environment of society and practically influence our life? The article attempts to briefly describe the role and place of science in the study of objects of fine art in the higher education institution of artistic direction, as well as its influence on the process of free creativity and evolutionary development of humanity.

Man, as a spiritual and physical creature, will know the world with the help of intelligence and spirit. The division of the unity of spiritual and intellectual knowledge is the main problem of our civilization. The strength of intelligence lies in the fact that science makes it possible to organize our lives and adapt to the conditions of existence, but it does not know the truth, and here is its danger, whereas the power of art is in the ability to inspire a person, to go beyond the limits of intelligence, to fill life with new ideas and to expand the vision of the world, but being unable to explain their feelings, it remains at the level of feelings and has no practical use.

Modern society, laced with material goods, is in a spiritual caste, from which, it seems, there is no way out. Artistic education, infected with science, has lost its social purpose, and therefore the exhibition activity of teachers and students has ceased to be the subject of research and remains out of the attention of pedagogical criticism. The activity of National Union of Artists of Ukraine is directed at constant renewal of art searches, in which the right to participate in exhibitions have works created within the last two years, which should positively affect the release of consciousness from artistic stereotypes. But the system of art education with its priority to scientificity, withdrawal of pedagogical criticism from the students' creative search remains deaf to the needs of present and directs creative energy of future artists not to subjective artistic revelations, but to creating an artistic product for passive admiration, which in the end makes them unprepared for the future of creative life.

Key words: art, intellect, science, intellectual creativity, artistic creativity, high culture, creativity, consciousness, spirituality.